

TARBIYALANUVCHILARDA IJODKORLIKNI SHAKLLANTIRISH VOSITA VA SHAKLLARI

Urganch davlat Pedagogika instituti talabasi
Ortiqboeva Shodiya

Tarbiyalanuvchilarda dunyoni badiiy xis ettirishga o'rgatishda turli xil ta'lim metodlari va shakllaridan foydalanamiz albatta. Ta'lim vositalari- ta'lim samaradorligini ta'minlovchi ob'ektiv(darslik,o'quv qo'llanmalar, o'quv qurollari,xarita,diagramma,plakat, rasm, chizma,proektr, magnitafon, videomagnitafon, uskunalar, televizor, radio, kompyuter va boshqalar) va sub'yektiv (pedagogning nutqi, namunasi, muayyan shaxs xayoti va faoliyatiga oid misollar va hakazolar) omillar hisoblanadi.

Ta'lim shakllari- ma'lum bir belgilarga, tartibga, qonun-qoidalarga asoslangan yetakchi faoliyat turi. Xuddi shu turdagi vosita va shakllardan foydalangan holda bolalarda badiiy-ijodiy qobiliyatlarni shakllantirib, ko'zlangan maqsadga erishsak bo'ladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish intellektual ko'nikmalar, fikrlash va xotirani rivojlantirishdan kam emas, chunki bu jarayonlarning barchasi o'zaro bog'liqdir. Bolani o'qitishda ijodkorlik unga nafaqat atrofdagi dunyoni o'rganishdan zavq bag'ishlaydi, balki hayotda keyingi o'rganish uchun shubhasiz foyda keltiradi.

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish shartlari

Bolaning ijodiy salohiyatini rivojlantirish maxsus sharoitlarni yaratishni talab qiladi.

1. Bolani ijodiy jarayonga erta jalb qilish.

2. Ijodiy faoliyatni rag'batlantirish uchun rivojlanayotgan muhitni yaratish, bolani barcha harakatlarida qo'llab-quvvatlash, oila a'zolari o'rtasidagi ishonchli munosabatlar.

3. Bolaning jismoniy salomatligini rivojlantirish, nozik va qo'pol vosita qobiliyatlari, harakatlarni muvofiqlashtirish.

4. Ushbu yoshdagi etakchi faoliyat orqali maktabgacha yoshdagi bolaning ijodiy tafakkurini rivojlantirish – bu o'yin.

5. Farzandingizga hozirgi paytda nima qilishni va qanday qilishni xohlashini tanlash erkinligini berish.

6. Agar kerak bo'lsa, bolaga yordam berish.

7. Mustaqillik va tashabbusni rag'batlantirish.

8. Mumkin bo'lgan muvaffaqiyatsizliklar uchun bolani qo'llab-quvvatlash, uning qobiliyatiga ishonish.

Turli yoshdagi ijodiy qobiliyatlarning xususiyatlari

Yoshga qarab, bolalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish turli yo'llar bilan namoyon bo'ladi va o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Kichik maktabgacha yosh

-2 yosh: bu davrda bolalar juda musiqiy, ular ritmik tovushlarni chiqaradigan har qanday narsaga jalb qilinadi, shuning uchun ular shitirlash o'yinchoqlarini juda yaxshi ko'radilar. Bu yoshda bolalar ham badiiy ijodga qiziqishadi: ular qalam ushlagan harakat qilishadi, "kalyaki-malyaki" chizishadi va har tomonlama tajriba qilishadi.

3-4 yosh: yosh maktabgacha yoshdagi bolalar allaqachon ijodning ko'plab sohalarida tajribaga ega, ko'pincha xayol qilishadi va ixtiro qilishadi. Ularning rasmlarida u erda aniq nima chizilganligini allaqachon aniqlash mumkin va bolalarning o'zlari nimani va qanday chizishni xohlashlarini bilishadi.

Katta maktabgacha yosh

5-6 yosh: katta maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish boshqacha xarakterga ega bo'ladi. Katta maktabgacha tarbiyachi qat'iyatlilik, natijaga e'tibor, ehtiyotkorlik va mustaqillikka ega – bularning barchasi vazifalarni murakkablashtirishga, yangi vazifalarni taklif qilishga va kutilgan natijani kutishga imkon beradi.

Maktabga tayyorlov guruhi bolalari

6-7 yosh: maktabga kirish davri yanada jiddiy ijodiy faoliyatning boshlanish davriga to'g'ri keladi. Maktab turli yo'nalishlarni taklif etadi – musiqa, tasviriy san'at, teatr faoliyati, texnik ijodkorlik. Bola o'zini ko'p yo'nalishlarda rivojlantirish yoki unga mos keladigan aniq bir narsani aniqlash imkoniyatiga ega.

Ijodkorlikni rivojlantirishning eng yaxshi davri-bu erta maktabgacha yosh, bu erda bola barcha bilimlarni osongina va tabiiy ravishda o'zlashtiradi, ammo katta yoshda ham ijodiy fazilatlarni shakllantirish ustida ishlashni davom ettirish kerak.

Bolada ijodiy faoliyatning rivojlanishiga yordam beruvchi vositalar va shakllar

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish vosita va shakllari hamma uchun mavjud bo'lgan oddiy harakatlarni o'z ichiga oladi.

Atrofdagi dunyo

Chaqaloq bilan nurga chiqqanda, atrofingizdagi barcha narsalar – odamlar, mashinalar, binolar, tabiat haqida gapiring. Bu bolaning nutqini, xotirasini, tasavvurini rivojlantirishga yordam beradigan kattalar va bola o'rtasidagi aloqa bo'lib, umuman olganda, bolada shaxsiyatning ko'plab fazilatlarini shakllantirishda muhim nuqta hisoblanadi.

Ta'lim o'yinlari va o'yinchoqlar

O'ynab, chaqaloq nafaqat kichik bolalik quvonchlarini boshdan kechiradi, balki faol rivojlanmoqda. Bolaning rivojlanishini rag'batlantirish qobiliyatiga ega va uning yoshiga mos keladigan o'yinlar va o'yinchoqlardan foydalanish muhimdir. Piramidalar, mozaikalar, legolar har bir uyda va har bir bolada bo'lishi kerak. Ehtimol, eng sodda va eng qulay faoliyat, ammo ijodiy odamni rivojlantirishda unchalik samarali emas. Farzandingizga rasm chizish uchun kerak bo'lgan hamma narsani bering, chunki bu rivojlangan bolaga to'g'ridan-to'g'ri yo'l. Cho'tkani ushlab turish va naqshni ehtiyotkorlik bilan bezash qobiliyati nozik vosita mahoratining rivojlanishiga ijobiy

ta'sir qiladi va bu, o'z navbatida, nutqni rivojlantirishga ta'sir qiladi. Kichkintoyingiz bilan rasm chizishdan zavqlaning va bo'yalgan kiyim va stol haqida tashvishlanmang, chunki baxtli bola bu umuman muammo emas.

Modellashtirish

Modellashtirish stressga qarshi ta'sirga ega va majoziy fikrlashning rivojlanishiga faol ta'sir ko'rsatadi. Bola shakllantirmoqchi bo'lgan haykalchani o'ylab, u o'z tasavvurini kuchaytiradi va tayyor mahsulot o'ynash uchun ishlatilishi mumkin. Bundan tashqari, bu nozik vosita mahoratini rivojlantirish uchun ajoyib vositadir.

O'qish

Bolaning yoshiga qarab tanlangan qiziqarli kitoblarni o'qib, biz unga butun xayolot dunyosini ochamiz. Asarning turli janrlari bolaga turli yo'llar bilan ta'sir qiladi. Ertaklar har doim sarguzasht, she'rlar – eslab qolish oson bo'lgan so'zlarning chiroyli ketma-ketligi va hikoyalar sizni muhim narsalar haqida o'ylashga majbur qiladi.

Musiq

Bolaligimizdan biz chaqaloqqa qo'shiqlar kuylaymiz va allalarni aytamiz. Musiq bolaga foydali ta'sir ko'rsatadi. Bu his-tuyg'ularni ifoda etishga, harakatlarni ritmda muvofiqlashtirishga, qo'shiq so'zlarini yodlashga yordam beradi. Turli xil kuylar va qo'shiqlarni tinglash orqali bolalar tasavvur, nutq va xotirani rivojlantiradilar.

Aplikatsiya

Aplikatsiya-bu ko'p vaqt talab qiladigan jarayon va boladan diqqatni talab qiladi. Shakllarni ehtiyotkorlik bilan kesib olish, yopishtirish yoki fonga yopishtirish, tayyor kompozitsiyani olish uchun tarqatish kerak. Ushbu harakatlarning barchasi nozik vosita mahoratini, tasavvurni, ta'm va estetikani rivojlantirishga qaratilgan.

Teatr faoliyati

Teatr bolaga ekspressiv nutq, yuz ifodalari va his-tuyg'ularni boshqarish qobiliyati, qahramonlarga hamdardlik qobiliyati kabi muhim fazilatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Turli xil belgilar obrazlarini sinab ko'rgan bola, bu obrazda qanday yashashi haqida xayol qiladi, hayotdagi turli vaziyatlarga munosabat bildirishni o'rganadi.

Ijodkorlikni rivojlantirish uchun o'yinlar va mashqlar

Biz erta maktabgacha yoshdan boshlab ijodkorlik qobiliyatini rivojlantiradigan o'yinlar va mashqlarni tanladik.

1. Turli mavzu. Eng keng tarqalgan ob'ektni oling va bolani undan foydalanishning g'ayrioddiy usullarini nomlashga taklif qiling. Agar bolalar uchun qiyin bo'lsa, o'z imkoniyatlarini taklif qilib, unga yordam bering. Fikr qanchalik original bo'lsa, shuncha yaxshi bo'ladi. Ushbu o'yin fikrlash, tasavvur, ijodkorlikning moslashuvchanligini rivojlantirishga yordam beradi.

2. Sirli sham. Kechqurun, yotishdan oldin, sham yoqing va bolangiz bilan o'ynang, sham soyalari qanday ekanligini o'ylab ko'ring. Siz hatto butun bir hikoya qilishingiz mumkin. Hikoya xususiyatini rag'batlantiring.

3. Samolyot gilamchasi. Farzandingizni sehrli samolyot gilamiga ega bo'lsa, qayerga borishini tasavvur qilishga taklif qiling. Bu biron bir haqiqiy joy bo'ladimi yoki uydirma bo'ladimi, yolg'iz o'zi yoki u erda qiladigan, ko'radigan kishi bilan uchib ketadimi. Savollar qancha ko'p bo'lsa, xayolot uchun shunchalik ko'p joy bo'ladi.

4. O'yinchoq hikoyalari. "O'yinchoqlar tarixi" multilmi turiga ko'ra, bolani o'yinchoqlari haqida orzu qilishga taklif qiling. Uyda hech kim bo'lmaganida o'yinchoqlar nima qiladi? Kim o'yinchoqlardan biri bilan do'st, kim esa yolg'iz? Ular uzoq vaqt ular bilan o'ynamaganlarida zerikishadimi?

5. G'ayrioddiy dog'. Qog'ozga bir tomchi bo'yoq tushiring va bolangizni uni xohlagan narsaga aylantirishga undang. U barmoq bilan tugatishi yoki quritilgan bo'yoqqa konturlarni chizishi mumkin. Birgalikda, dog'dan yangi narsa qanday paydo bo'lganligi haqida hikoya qiling.

6. Mavzu qanday xarakterga ega. Farzandingizni jonsiz narsaning xarakteri qanday bo'lishi mumkinligini, masalan, muzlatgich, cho'tka, taroq haqida o'ylashga taklif qiling. Siz ushbu ob'ekt zararli bolaning qo'lida qanday topilganligi va mavzuning kayfiyati qanday o'zgarganligi haqida hikoya qilishingiz mumkin.

XULOSA

Bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish oilada juda yoshligidan boshlanishi kerak. Ota – onalar, bolalar bog'chasi, maktab va har xil to'garaklar bir vaqtning o'zida-bola xotirjam va ishonchli tarzda ijodiy shaxsni rivojlantirish va shakllantirish yo'lidan boradi. Uyda qulay sharoitlarni yaratish, bolaning istaklari va ehtiyojlarini tinglash, tabiatdan olingan moyilliklarni rivojlantirish muhimdir. Biz, siz kabi, bolani qattiq chegaralar bilan cheklamaslik, individuallikni rivojlantirish va qulaylik va xavfsizlik muhitida iste'dodlarni ochib berish juda muhimdir.